

Velkommen til økologien

Vi har her samlet nogle vigtige tips og erfaringer om forskellige produktionsformer i økologien. Vi håber, at materialet vil støtte dig i din nye produktion. Her finder du faktaark med nyttig viden om de forskellige produktionsformer og emner, der er vigtige for økologer. Det bedste råd, vi kan give dig for at få succes som økolog, er dog at bruge den lokale økologirådgivning og de mange gode erfa-grupper, som findes overalt i landet. Her kommer en lille introduktion til økologien med gode tips til, hvor du kan finde mere viden.

Foto: Linda Duve

Innovationscenter
for Økologisk Landbrug

Foto: Tomas Fibiger Nørfelt

GRUNDLAGET FOR ØKOLOGISK PRODUKTION

Som ny økolog er der megen ny viden at holde styr på; de økologiske regler og de økologiske principper, men hvad er egentlig sammenhængen? Økologireglerne er dem, du som økolog skal producere efter og overholde for at bevare din økologiske status. De økologiske principper, kan betragtes som værdifundamentet – et kompas – som sætter retning for den økologiske produktion. Det vil sige, at de økologiske principper betragtes som vores økologiske målsætninger, som nye tiltag og arbejdsgange holdes op i mod, så vi sikrer, at vi passer på jord, dyr og mennesker.

Som økologisk landmand dyrker man sin jord og passer sine dyr efter de økologiske regler samtidig med, at man holder sig de økologiske principper for øje. Derfor finder du i dette materiale gode råd til bl.a. håndtering af næringsstoffer, sædskifte og forebyggende indsatser i marken mod ukrudt og sygdomme samt viden om, hvordan vi i økologisk landbrug kan sikre god dyrevelfærd og drive landbrug med fokus på klima og bæredygtighed.

ØKOLOGIENS PRINCIPPER

Økologisk landbrug verden over er funderet på nedenstående fire principper, som er formuleret af den internationale organisation for økologisk jordbrug IFOAM.

Sundhedsprincippet

Økologisk jordbrug bør opretholde og forbedre jordens, planternes, dyrenes, menneskenes og planetens sundhed som en udelelig enhed.

Retfærdighedsprincippet

Økologisk jordbrug bør bygge på forhold, der sik-

rer retfærdighed med hensyn til det fælles miljø og livsmuligheder.

Kredsløbsprincippet

Økologisk jordbrug bør bygge på levende økologiske systemer og kredsløb og bør samarbejde med, efterligne og hjælpe med at bevare dem.

Forsigtighedsprincippet

Økologisk jordbrug bør drives på en forsigtig og ansvarlig måde for at beskytte nuværende og fremtidige generationers sundhed og trivsel og tage vare på miljøet.

Læs om [de fire økologiske principper på icoel.dk](https://icoel.dk).

EU'S ØKOLOGIFORORDNING

Økologisk produktion er et samlet system for landbrugsdrift og fødevarerproduktion, der kombinerer bedste praksis mht.:

- miljø- og klimaområdet
- høj grad af biodiversitet
- bevarelse af naturressourcer
- høje dyrevelfærdsstandarder
- høje produktionsstandarder

Det er i overensstemmelse med, at stadig flere forbrugere efterspørger produkter, der produceres ved hjælp af naturlige stoffer og processer. Økologisk produktion spiller derfor en dobbelt rolle i samfundet, hvor det:

- forsyner et specifikt marked, der imødekommer forbrugernes efterspørgsel efter økologiske produkter
- leverer offentligt tilgængelige goder, der bidrager til beskyttelsen af miljøet og dyrs velfærd samt landdistriktsudvikling

(Kilde: EU-kommissionen)

Hvad er økologisk produktion?

Økologisk produktion er mere end en konceptproduktion. Det er en driftsform med fokus på bæredygtighed, miljøhensyn og god dyrevelfærd og derfor er økologisektoren i konstant udvikling. Politisk og fagligt arbejder vi på højtryk for at finde løsninger på de udfordringer, sektoren står overfor, så vi også i fremtiden kan leve op til samfundets og forbrugernes forventninger til en bæredygtig økologisk produktion. Det handler f.eks. om 100 pct. økologisk fodring, brug af 100 pct. økologiske frø/udsæd, reduceret klimagasudledning, øget dyrevelfærd og systemudvikling generelt. Som producent er det vigtigt at have lyst til at tage disse faglige udfordringer op.

ØKOLOGIREGLER

Økologisk landbrug bliver kontrolleret efter de økologiske regler. Vi er i Danmark så privilegerede, at vi har en gratis økologikontrol, som drives af staten. Der kontrolleres efter EU's økologiregler. Inden for driftsgrenene kvæg og gris er vi i Danmark lidt foran og har formuleret nogle ekstra supplerende regler til økologisk produktion, som er skarpere end EU's økologiregler. Reglerne er beskrevet i det, vi kalder Brancheanbefalingerne. En række mejerier og slagterier har tilsluttet sig anbefalingerne. Er du leverandør til en virksomhed, der har tilsluttet sig en brancheanbefaling, skal du følge de supplerende regler. Tal med din afsætningsvirksomhed om, hvilke anbefalinger, du skal efterleve.

På Landbrugsstyrelsens hjemmeside www.lbst.dk kan du finde "[Vejledning om økologisk](#)

[jordbrugsproduktion](#)". Den beskriver de regler, der gælder for økologisk produktion på jordbrugsbedrifter. Endvidere finder du her en række skemaer, der bruges til ansøgning/indberetning vedr. økologikontrol. Økologireglerne indeholder "positivlister" for input og teknologier. Hvis et fodermiddel eller gødningsstof ikke er med på positivlisten, er det ikke tilladt at bruge i økologien. Forarbejdning, mærkning og handel med økologiske fødevarer administreres af Fødevarerstyrelsen med hjemmel i Økologiforordningen og bekendtgørelsen om økologiske fødevarer og økologisk akvakultur m.v., som er grundlag for kontrollen i Danmark.

BRUG ØKOLOGIRÅDGIVNINGEN

Har du brug for at få god og faglig sparring, så tag fat i en af de lokale rådgivere. Du finder en liste over rådgivningsvirksomheder, der tilbyder rådgivning til økologisk landbrug på Landbrugsinfo.dk. Økologikonsulenterne har også overblik over alt det administrative, der følger med en økologisk certificering, så de kan hjælpe med skemaer, ansøgninger og indberetninger om økologi og tilskud.

Al erfaring viser, at det er utroligt værdifuldt at møde kollegaer, hvor fælles udfordringer og iagttagelser kan drøftes. Udover individuel rådgivning tilbyder økologirådgivere under DLBR også erfaringsgrupper, ligesom de arrangerer temadage og ekskursioner. "Rådgivningen kan hjælpe dig med at løfte din indtjening" Citat: Hans Erik Jørgensen, formand for Økologisektionen.

Foto: Camilla Kramer

Foto: Tomas Brødsgaard
Fibiger Nørfelt

Økologikontrol - husk at få udfyldt papirerne!

Der er papirarbejde, når man er økolog. Men det er også din garanti for, at vi bevarer troværdigheden om økologien.

Alle økologiske bedrifter får mindst ét årligt besøg fra Landbrugsstyrelsen, som kontrollerer, at økologireglerne er overholdt. Kontrollen er en garanti for, at produktionen overholder økologireglerne og at du som økolog kan dit håndværk.

Danske økologer er generelt gode til at efterleve reglerne. Langt størstedelen af de overtrædelser Landbrugsstyrelsens kontrollører finder hos de økologiske landmænd er af administrativ karakter. Det drejer sig især om manglende eller mangelfuld

indberetning, manglende bilag og regnskab.

Økologikontrollen bliver for det meste anmeldt i forvejen. En lille del af de årlige kontrolbesøg og de supplerende kontroller (stikprøver/risikobaserede) er uanmeldte – så vær altid klar til kontrol. Landbrugsstyrelsen kontrollerer også, at landmænd, der producerer efter Branchebefalingerne for enten kvæg eller svin, overholder anbefalingerne. Det sker ved stikprøvekontroller. Virksomheder, der forsyner økologiske landmænd med foder, gødning, frø/udsæd m.v., er også økologisk certificerede af Landbrugsstyrelsen og bliver kontrolleret.

Indberetning i Fællesskemaet og Økologiskemaet

Alle økologiske jordbrugsbedrifter skal hvert år indberette mark- og husdyr-

oplysninger i økologiskemaet, samt en række andre forhold på din økologiske bedrift. Du skal lave den årlige indberetning, også selvom du ikke har marker eller skal søge om tilskud. Sker der væsentlige ændringer i din produktion, skal du huske at indberette dem løbende, så oplysningerne altid er opdateret. Du søger om tilskud til din økologiske produktion hvert år i Fællesskemaet.

Husk at føre logbog

For at sikre fuld sporbarhed, skal du desuden løbende dokumentere din bedrifts aktiviteter ved at føre et regnskab over alle ind- og udgående produkter. Det gælder også, selvom der ikke sker betaling for produktet. Det skal til enhver tid være muligt for Landbrugsstyrelsen at kontrollere regnskabet.

Kom godt i gang med økologisk planteproduktion

TOMMELFINGERREGLER

Det første skridt er at lave en langsigtet plan, der tager højde for:

- Et robust sædskifte
- Ukrudtsbekæmpelse
- Næringsstofforsyning
- Opbygning af jordfrugtbarhed
- Evt. samarbejde (køb af halm og gødning, afsætning af kløvergræs)

FOR OPTIMAL ØKOLOGISK PLANTEAVL SKAL VALGENE TRÆFFES I DEN RIGTIGE RÆKKEFØLGE

ET ROBUST SÆDSKIFTE

Med den overordnede plan på plads er der en naturlig beslutningsproces, der gennemløbes, når næste års markplan skal besluttes. Det er vigtigt, at planen er fleksibel og altid rummer mange elementer – en- og flerårige afgrøder, vintervårsæd, bredbladede og bælgplanter.

AFGRØDER, DER EGNER SIG TIL ØKOLOGISK PRODUKTION

- Græs og kløvergræs
- Vårbyg
- Havre
- Vinterrug
- Vinterhvede
- Hestebønne

RODUKRUDT

Økologisk planteavl uden fokus på rodukrudt kan ikke lade sig gøre i længden.

- Kend markens bestand af rodukrudt
- Hold løbende ukrudtet nede både mekanisk, med konkurrencestærke afgrøder og efterafgrøder
- Brug slætafgrøder, f.eks. kløvergræs og lucerne
- Prioriter i sædskiftet, at der er vinduer til bekæmpelse af rodukrudt
- Lav bekæmpelse på det rigtige sted i sædskiftet (lav N-status), og gør det helt færdigt

PAS GODT PÅ DIN JORD

- Økologisk produktion skal bevare og forbedre jordens frugtbarhed.
- Tag jordprøver
- Brug efterafgrøder til at forbedre jordstrukturen
- Begræns jordbearbejdning, hvis det er muligt

KVÆLSTOFFORSYNING

- Efterafgrøder der opsamler overskydende kvælstof
- Kvælstoffikserende afgrøder som kløvergræs, hestebønner m.v.
- Indgå aftaler om kløvergræs til husdyrproducenter og aftaler om gødning

Regler for økologisk planteproduktion

HOVEDREGLERNE FOR ØKOLOGISK PLANTE-PRODUKTION:

- Tilladte gødningsmidler og dokumentation af behov
- Økologisk frø/plantemateriale eller tilladelse til brug af ikke-økologisk
- Ingen kemiske sprøjte- og bejdsemidler
- Ingen genmodificerede planter eller andre input, som er fremstillet vha. gmo.

SÅSFÆD OG PLANTEMATERIALE

Der skal bruges økologisk fremavlet udsæd af passende sorter. Hvis der ikke kan fremskaffes økologisk udsæd, kan der bruges konventionelt ubejdset udsæd. Se den økologiske frødatabase OrganicXseeds.dk.

GØDNING OG PLANTEBESKYTTELSE

- Gødningsbetingelserne fra økologisk arealstøtte (65/107 kg udnyttet N) gælder for hele bedriftens harmoniareal, uanset om markerne drives økologisk eller ej
- Der må maks. bruges en mængde gødning, der svarer til 170 kg total N/ha
- De tilladte organiske og mineralske gødningstyper og betingelser for anvendelse fremgår af bilag 2 i [Vejledning om økologisk jordbrugsproduktion](#)
- De tilladte plantebeskyttelsesmidler, mikrobiologiske midler og basisstoffer fremgår af bilag 1 i [Vejledning om økologisk jordbrugsproduktion](#).

SKEL OG ADSKILLELSE AF PRODUKTER

Der skal være tydelige fysiske skel mellem økologiske og ikke-økologiske arealer, så der ikke kan ske sammenblanding eller forurening af afgrøder. Maskiner og udstyr, der bliver brugt til ikke-økologiske afgrøder, skal rengøres inden brug i en økologisk afgrøde. Der skal redegøres for relevante rengøringsprocedurer ved kontrol.

OMLÆGNING OG AFGRØDESTATUS

Anmeldelse af omlægning af nye arealer kan ske året rundt og på alle datoer, men kan tidligst påbegyndes, når Landbrugsstyrelsen har modtaget anmeldelsen. I tabellen ser du, hvornår forskellige produkter kan sælges som økologiske.

ÅRLIGE INDBERETNINGER

- Fællesskemaet og økologiskemaet udfyldes og indsendes hvert år i april
- Gødningsregnskabet
- Sprøjtejournal - hvis tilladte plantebeskyttelsesmidler anvendes

AFGRØDETYPER	OMLÆGNINGSAFGRØDE	ØKOLOGISK AFGRØDE
Etårige afgrøder (korn, majs, roer, grøntsager m.m.)	Afgrøden er sået efter påbegyndt omlægning, og afgrøden høstes mindst 12 måneder efter, jorden er påbegyndt omlægning.	Afgrøden er sået mindst 24 måneder efter, jorden er påbegyndt omlægning.
Græs/permanent græs (inkl. kløvergræs, frøgræs, kløverfrø, lucerne)	Afgrøden høstes mindst 12 måneder efter, jorden er påbegyndt omlægning.	Afgrøden høstes mindst 24 måneder efter, jorden er påbegyndt omlægning.
Flerårige afgrøder (frugt og bær, pyn-tegrønt)		Afgrøden høstes mindst 36 måneder efter, jorden er påbegyndt omlægning.

REGNSKAB OG BILAG

- Ingredienser i produkter, der indkøbes og anvendes, skal fremgå af et bilag. For husdyrgødning skema B1
- Produktnavn og den økologiske status skal fremgå for alt, hvad der sælges eller forlader bedriften

PLANTELOGBOG

- Gødning, høstudbytte og plantebeskyttelsesmidler registreres i en logbog for hver mark
- For gødning skal dato for udbringning, gødningstype, status og mængde (tons) fremgå
- For plantebeskyttelsesmidler skrives dato, navn, metode og årsag til anvendelsen
- Ved høst oplyses afgrøde, høstmåned, en skønnet mængde og økologisk status, f.eks. skal hvert slået græs registreres med et skønnet udbytte

Kom godt i gang med økologisk mælkeproduktion

TOMMELFINGERREGLER

Det første skridt er at lave en langsigtet plan, der tager højde for:

- Robust foderproduktion og fodring
- Strategi for afgræsning
- Sunde og robuste dyr
- Parasitforebyggelse hos kalve og ungdyr.

FODER OG FODERPRODUKTION

Økologisk mælkeproduktion skal have fokus på nærproduceret foder af høj kvalitet

- En langsigtet strategi for foderforsyningen gør bedriften robust over for udsving i udbytter
- Kløvergræs til afgræsning og ensilering er grundstammen i en økologisk foderration, og det indebærer klare mål for kvaliteten af dit kløvergræs
- Foderplaner skal være afstemt med næringsstoffer, så du undgår fodringsrelaterede problemer

STRATEGI FOR AFGRÆSNING

Afgræsning er et billigt foder, men det kræver fokus. Planlægning, styring og tæt opfølgning er med til at sikre en vellykket afgræsning

- Planlæg din afgræsningssæson
- Brug ´afgræsningsprognosen´ til at estimere den forventede græsvækst og foderværdi
- Besøg dine græsmarker ofte, så du har føling med, hvilken mark kørerne skal videre til
- Anvend ´afgræsningsmasteren´ og lav løbende foderkontroller som opfølgning på afgræsningen

SUNDE OG ROBUSTE DYR

Sunde dyr med høj velfærd er en kerneværdi i økologisk mælkeproduktion. Det indebærer fokus på:

- Forebyggelse af sygdomme gennem høj komfort, hygiejne og optimal staldindretning
- Forbruget af antibiotika bør styres gennem en tæt dialog med dyrlæge om behandlingsstrategier
- Yverinfektioner og halthed hos kørerne kræver faste rutiner til forebyggelse
- Hos kalvene er diarré, lungebetændelse og løbetarmparasitter de hyppigste problemområder
- Krydsning eller brug af indekser, der sikrer genetisk robuste dyr, er oplagte virkemidler i avlen

PARASITFOREBYGGELSE HOS KALVE PÅ GRÆS

Små kalve på græs kræver opmærksomhed for at sikre god trivsel og for at undgå sygdomme

- Udbind kalvene på en ´ren´ mark, der ikke har været afgræsset året før eller ikke har fået kvæggødning
- Skift til en ny ren mark omkring d. 15. juli for at undgå parasitter
- Suppleringsfoder er nødvendigt for at sikre kalvene nok energi. Suppler typisk med 1-1,5 kg tørstof i korn eller kraftfoder eller giv fri adgang til et fuldfoder
- Giv kalvene adgang til stald eller overdække med et tørt og velstrøet hvileareal

Regler for økologisk mælkeproduktion

HOVEDREGLERNE FOR ØKOLOGISK MÆLKE-PRODUKTION ER:

- Adgang til bekvem liggeplads af tilstrækkelig størrelse med tilstrækkelig tør strøelse
- Adgang til afgræsning fra 15. april til 1. november
- Adgang til kobørster – en per 50 dyr*
- Sikre høj dyrevelfærd og rettidig behandling af syge dyr
- Kalve skal have mælk i mindst tre mdr.
- Ingen kalve i enkeltboks efter første leveuge
- Ingen gmo input – undtagen medicin
- 50 pct. af den strøhalm, der anvendes, skal være økologisk*

*) Reglerne tager udgangspunkt i [Brancheanbefalinger for økologiske kreaturer \(icoel.dk\)](http://icoel.dk).

FODER, GROVFODER OG TILSÆTNINGSSTOFFER

En økologisk foderration kan sammensættes af økologiske- eller omlægningsafgrøder – og det er vigtigt at have overblik over overgrødernes – og afgræsningsarealernes økologiske status. Mindst 70 pct. skal være grovfoder (50 pct. de første tre mdr. af laktationen). Derudover må foderrationen indeholde mineralske fodermidler og fodertilsetningsstoffer, som fremgår af bilag 3 i [Vejledning om økologisk jordbrugsproduktion](#). Det er tilladt at bruge f.eks. naturlige syrer som propionsyre og myresyre til ensilering og konservering af foder.

KALVE

Efter fødslen skal ko og kalv gå uforstyrret sammen i minimum et døgn*). Derefter kan kalve opstaldes i enkeltboks i den første leveuge og senere end det mindst to og to sammen. Økologiske kalve skal have opfyldt deres suttebehov ifm. mælkeoptagelse. Kalven skal have mælk i tre mdr. og adgang til drikkevand og grovfoder fra fødslen. Brancheanbefalingerne indeholder forbud mod eksport af kalve, der er yngre end tre mdr., og forbud mod systematisk aflivning af kalve.

AFGRÆSNING OG AFGRÆSNINGSAREALER

Fra den 15. april til den 1. november skal alle dyr

have adgang til afgræsning, når vejrforholdene, hensyn til jordbunden og dyrene tillader det. Dyrene skal være på afgræsningsarealet så meget som muligt i løbet af dagen og have mulighed for at æde friskt græs. For lakterende køer vil afgræsningsarealet normalt være stort nok, hvis der er mindst 0,1 til 0,2 ha pr. dyr, afhængigt af græssets vækst og kvalitet. Goldkøer kan evt. afgræsse mindre arealer. Kvier skal gå på græsarealer, der gennem sommerperioden tilpasses deres foderbehov. Småkalve kan opstaldes indendørs, indtil de er fire måneder gamle. Kalve i alderen fire til seks måneder skal have adgang til afgræsning i perioden 1. maj til 1. september, når vejrforholdene tillader det.

MEDICIN OG BEHANDLING

Det er ikke tilladt at opbevare eller bruge veterinær medicin til andre dyr end dem, dyrlægen har anført på emballagen. Eventuelle medicinrester skal fjernes fra bedriften. Mere end tre behandlinger med veterinære lægemidler inden for 12 måneder medfører, at dyret skal omlægges på ny. Vaccination, bedøvelse, behandling mod parasitter, fluer, og intern patteforsegling regnes ikke med i de tre behandlinger. Ikke-receptpligtige produkter som f.eks. elektrolytter og calciumpræparater må kun bruges, hvis de overholder reglerne til økologisk fodring. Brancheanbefalingerne for kvæg indeholder en række supplerende regler om brug af antibiotika og forbud mod, at landmanden selv efterbehandler dyr, der er ældre end seks mdr.

Husk at

- Husdyrholdet skal være registreret/ opdateret i CHR. Se landbrugsindberetning.dk
- Du skal indsende oplysninger om bedriften i økologiskemaet hvert år i april
- Ændringer på bedriften indberettes løbende

MEDICIN- OG HUSDYRLOGBOG

- Alle behandlinger og indgreb samt evt. genomlægningsdatoer skal noteres
- Dobbelt tilbageholdelsestid ved medicinsk behandling skal fremgå
- Besætningslisten (fra CHR) og foderplaner indgår i den samlede husdyrlogbog
- Alle ud- og indbindingsdatoer for alle dyr noteres, inkl. evt. græsningssaftaler
- Enkelt dyr, der holdes på stald i græsningssæsonen, noteres i logbogen med årsag

Kom godt i gang med økologisk griseproduktion

TOMMELFINGERREGLER VED SOHOLD

Det første skridt er at lave en langsigtet plan:

- Afsæt tid til research og rådgivning
- Accepter, at tiden fra idé til levering af det første økologiske produkt er lang
- Gå gerne i praktik
- Etabler folde på let og veldrænet jord

TOMMELFINGERREGLER VED SLAGTEGRISE

Det første skridt er at lave en langsigtet plan, der tager højde for:

- Overvejelser om flokstørrelse
- Overvejelser om halmforbrug i forhold til staldsystem
- Etablering af rigeligt plads med syge- og aflastningsstier

FRAVÆNNINGSDIARRÉ

Trods høj fravænningsalder, et stort foderoptag inden fravæning og masser af plads, kan økologiske grise få fravænningsdiarré. For at imødegå dette, er det vigtigt, at både soens og grisenes vaccinationsprogrammer jævnlige ajourføres. Oftest er det en fordel at tildele samme foderblanding efter fravæning som i dieperioden, men for nogle kan løsningen også være at tildele en skåneblanding efter fravæning.

DYREVELFÆRD

Den økologiske produktion skal kunne præstere et højt niveau af dyrevelfærd. Det kræver både viden og mandskab. Vær især opmærksom på:

- Et tørt og trækfrit leje
- Tørre arealer
- Rigelig strøelse
- Nem adgang til foder og vand
- Rettidig behandling, herunder brug af sygestier

PRAKTIK HOS ERFAREN ØKOLOG

Økologisk griseproduktion er meget forskellig fra konventionel produktion. Det er derfor helt naturligt, at der er behov for at lære i praksis, hvordan man gør. Ved at tage et praktikophold hos en erfaren økologisk griseproducent, kan der spares mange dyre lærepenge.

Foto: Linda Duve

Foto: Linda Duve

Regler for økologisk griseproduktion

HOVEDREGLERNE FOR ØKOLOGISK GRISE-PRODUKTION SKAL SIKRE

- Høj dyrevelfærd, rettidig behandling af syge dyr og indsættelse i sygestier
- Adgang til rigelig strøelse, god plads, rode-materiale og fri bevægelighed i stalden
- Adgang til udendørsarealer – græs/løbegård i passende størrelse
- Adgang til økologisk grovfoder
- Fravæning af smågrise tidligst efter syv uger hos soen *)
- Ingen genmodificerede input – undtagen medicin

ADGANG TIL DET FRI

Dyrene skal have adgang til det fri. Fra 15. april til 1. november skal alle avlsdyr (også orner) have adgang til græsarealer. Hvis græsningsarealer anvendes inden for de første 12 mdr. fra omlægning til økologisk produktion, skal du fremvise en foderplan for optag af maks. 20 pct. foder fra første omlægningsår. Alle søer skal fare i udendørs hytter og have et markareal på mindst 300 m² pr. so.*) Er avlsdyrene på stald i en periode, skal de have adgang til et (støbt) udendørs areal. Holdes slagtegrise på stald, skal de have en udendørs løbegård.

SØLEHULLER

Grise kan ikke svede. Når temperaturen er over 15° C, skal alle søer derfor have adgang til sølehul for at kunne komme af med varmen. Det er dog vigtigt, at du er opmærksom på søernes behov og får lavet sølehuller, når søerne viser, at

de har brug for det – også selvom temperaturen er lavere. Alle grise skal have adgang til sølebad eller overbrusning i sommerperioden.

FODER

- 30 pct. af foderet skal være fra egen bedrift eller fra en anden bedrift i Danmark
- Indtil den 31. december 2026 må der anvendes fem pct. konventionelt proteinfoder til smågrise under 35 kg. Dog skal grise omfattet af Brancheanbefalinger fodres 100 pct. økologisk*)
- Foderet må kun indeholde mineralske fodermidler og fodertilsætningsstoffer, som fremgår af bilag 3 i [Vejledning om økologisk jordbrugsproduktion](#)

AREALKRAV PÅ FRILAND

Maksimal dyretæthed på friland er 2,8 DE pr. ha, når der er grisehold på arealet i højst 12 måneder i træk, og der herefter dyrkes en kvælstof-forbrugende afgrøde i mindst 12 måneder, inden der igen er grise på samme areal. Se [Byggeblad for udendørs sohold](#).

*) [Anbefalinger til øget dyrevelfærd ved produktion af økologiske grise](#).

Husk at

- Husdyrholdet skal være registreret/opdateret i CHR. Se landbrugsindberetning.dk
- Du skal indsende oplysninger om bedriften i økologiskemaet hvert år i april
- Ændringer på bedriften indberettes løbende

MEDICIN- OG HUSDYRLOGBOG

- Alle behandlinger og indgreb i flokken skal føres i en husdyr-/medicinlogbog
- Vaccinationsplaner fra dyrlægen skal opbevares
- Registrering af til- og afgang af dyr skal fremgå af logbogen

Kom godt i gang med økologisk ægproduktion

TOMMELFINGERREGLER

Det første skridt er at lave en langsigtet plan, der tager højde for:

- Management mht. foder, lys, vaccinationer og hygiejne
- En koordinering af managementplanen med hønnikeleverandøren
- Kontrol af dyrevelfærd
- Adgang til et attraktivt udeareal
- En høj hygiejne og biosikkerhed – dvs. aktiv forebyggelse mod smitte. Smitte kan sidde på hænder, tøj, fodtøj, redskaber, strøelse og foder og på den måde komme ind til hønerne, hvis der ikke tages de nødvendige forholdsregler

LYS

Lys er meget vigtigt for æglæggende høner. Både daglængde og lysintensitet påvirker æglægningen. Når nye høniker sættes ind, øges daglængden med kunstigt lys efter et nøje fastlagt program med en time pr. uge, typisk fra 10 timer pr. dag til 15 timer pr. dag. I læggeperioden må daglængden aldrig forkortes. Lysstyrken tilpasses, så hønerne tydeligt kan se hinanden og orientere sig i stalden. Lysprogrammet i opdrætsperioden skal være tilpasset forholdene i æglægningsperioden.

FODER

Foderet skal dække hønernes behov for næringsstoffer til vedligehold, ægproduktion og tilvækst. I starten af læggeperioden er hønenes næringsstofbehov særligt højt, fordi hønerne både tager på i vægt, udvikler æglægningsorganer og lægger æg. Samtidig er den unge hønes ædekapacitet forholdsvis lav i den periode. Derfor skal foderets næringsstofindhold være meget højt i starten, men kan gradvist sænkes efterhånden som hønerne bliver ældre.

Foderet i opdrætsperioden skal være tilpasset forholdene i æglægningsperioden. Økologiske høner skal have grovfoder. Det er vigtigt at være konsekvent omkring grovfoderet – altid samme slags, samme mængde, samme tidspunkt, samme sted, hver dag.

VACCINATION

Vaccination er et vigtigt led i opretholdelsen af hønernes sundhed. De fleste vaccinationer sker i opdrætsperioden (0 – 17 ugers alder), men efterhånden revaccineres der også i æglægningsperioden. Det er vigtigt, at det er de rigtige sygdomme, der vaccineres imod, og at vaccinationerne foretages rigtigt. Lav en vaccinationsplan i samarbejde med din dyrlæge. Vaccinationerne giver en vis immunitet mod sygdomskim, men beskytter ikke 100 pct., og desuden er der stadig sygdomskim der ikke vaccineres mod i Danmark, f.eks. Fugleinfluenza og Salmonella. Lav derfor en plan for, hvordan du kan beskytte dine høner mod udefrakommende smittekim.

DEN DAGLIGE PASNING – ENS OG KONSEKVENT

I ægproduktion er det afgørende vigtigt, at der ikke sker utilsigtede afbrydelser/ ændringer i den daglige foder- og vandforsyning. Lyset, herunder især daglængden, er også særdeles vigtig. Eksempelvis vil en dag uden foder og/ eller vand slå hønerne ud af lægning i tre til fire uger.

- Løbende tilsyn med det tekniske anlæg, foder og vandforsyning er derfor den vigtigste opgave. Der må aldrig mangle foder, vand, lys og frisk luft hos hønerne
- Tilsyn med hønerne er også vigtig, læg mærke til dyrenes adfærd. Er der tegn på stress eller sygdom
- Indsamling af æg, herunder gulvæg og æg fra rederne er den arbejdsopgave, der tager mest tid
- Hold redemåtter og ægbånd rene, så æggen er rene, når de kommer ud af stalden
- Registrer daglig antal æg, foderforbrug, døde høner og noter hvis der sker særlige hændelser

UDEAREALET

Vigtigste punkter for et godt udeareal er:

- Beplantning tæt på hønsehuset
- Varieret plantevalg med træer buske og bundvegetation
- Veldrænet område foran udgangen
- Et godt rævesikret hegn

Regler for økologisk ægproduktion

HOVEDREGLERNE FOR ØKOLOGISK ÆG-PRODUKTION SKAL SIKRE:

- Adgang til attraktive udearealer med vegetation, skygge, ly og læ
- Sikre høj dyrevelfærd, ingen fjerpilning og lav dødelig i flokken
- Daglig adgang til økologisk grovfoder – dog permanent adgang ved krav om indelukning under fugleinfluenza
- Ingen genmodificerede input – undtagen medicin
- Kyllinger til økologisk ægproduktion skal være under tre dage gamle ved indsættelse i det økologiske system.
- Næbtrimning er ikke tilladt
- Stalde til høns og levekylinger må højst have tre etager inkl. gulvareal

FODER

- 30 pct. af foderet skal være fra egen bedrift eller fra en anden bedrift i Danmark
- Indtil den 31. december 2026 må der anvendes fem pct. konventionelt proteinfoder til unge høner
- Fiskemel må indgå i foderet
- Foderet må kun indeholde mineralske fodermidler og fodertilsætningsstoffer, som fremgår af bilag 3 i [Vejledning om økologisk jordbrugsproduktion](#)
- Kyllinger skal fra tre dages alderen tildeles grovfoder, så de er beskæftiget i dagtimerne

STALDE

- Der skal være vinduer og tilstrækkeligt dagslys i stalden
- Mindst en tredjedel af staldens gulvareal skal kunne anvendes som skrabe- og støvbad-

ningsareal

- Høns og levekylinger skal have siddepinde til alle dyr (18 cm pr. dyr)
- Stalden skal have mindst fire meter ind- og udgangshuller per 100 m² staldareal (nytteareal). Mellem inderstald og en AUB (anden udendørs tagbelagt bygningsdel, tidligere veranda) skal der være mindst to meter ind- og udgangshuller per 100 m² nytteareal (fra 1. januar 2025 for eksisterende stalde)
- En AUB kan regnes med til nettoarealet, hvis fjerkræet har fri adgang hele døgnet

UDEAREALER

Udearealer til fjerkræ kan anvendes indenfor de første 12 mdr. fra omlægning til økologisk drift. Du skal fremvise en foderplan, hvori græs indgår med maks. 20 pct. af foderrationen (regler for proteinafgrøder i første omlægningsår)

- Udearealet skal overvejende være dækket af træer, buske eller bundvegetation
- Tomgangsperioden mellem to hold skal være på mindst to uger

FLOKSTØRRELSE OG AREALKRAV

Tabellen herunder viser arealkrav, maks. flokstørrelse, min. udeareal til høner og levekylinger.

DOKUMENTATION OG KONTROL

Dokumentation og kontrol er en vigtig del af at sikre troværdigheden i den økologiske produktion. For økologisk ægproduktion betyder det, at en række forhold skal registreres, indberettes eller fremvises, når økologikontrolløren kommer.

Husk at

- Husdyrholdet skal være registreret/opdateret i CHR. Se: landbrugsindberetning.dk
- Du skal indsende oplysninger om bedriften i økologiskemaet hvert år i april
- Ændringer på bedriften indberettes løbende

DYREVELFÆRD

I den økologiske ægproduktion bliver der stillet særlige krav til dyrevelfærden

- Dødeligheden må ikke overstige 1,2 pct. pr. md
- Der er regler for andelen af pillede høner
- Kannibalisme må ikke forekomme
- Der må maks. være 20 ppm ammoniak i stalden

MEDICIN- OG HUSDYRLOGBOG

- Alle behandlinger og indgreb i flokken skal føres i en husdyr-/medicinlogbog
- Vaccinationsplaner fra dyrlægen skal opbevares
- Registrering af tilgang, afgang og døde dyr for hver flok skal fremgå af logbogen
- Adgang til udeareal, foldskifte og tomgangsperiode skal fremgå af logbogen

Kom godt i gang med økologisk slagtekyllingeproduktion

TOMMELFINGERREGLER

Det første skridt er at lave en langsigtet plan, der tager højde for, at:

- Stald og inventar skal klargøres grundigt, inden kyllingerne ankommer
- Der skal tildeles ekstra foder på papir de første fem dage
- Evt. dødsårsager og forbrug af vand og foder skal registreres de første fem dage
- Kyllingerne skal tilses mindst to gange om dagen. Drikkenipler, temperatur og luftfugtighed tilpasses kyllingernes vækst, og vandspild minimeres. Strøelsen skal holdes tør. Fugtige pletter repareres med ekstra strøelse, der er lagt klar i huset
- Kyllingernes vækst følges via enkeltdyrsvejning. Anvend fortyndingsfoder/hel hvede, så kyllingerne ikke bliver for store inden slagtning. Undgå fjerpilning anvend mineraltilskudssten. Hold øje med gødningsklatter – er kyllingernes fordøjelse OK?
- Kyllingerne skal have adgang til udearealet, når deres fjerdragt tillader det
- Biosikkerheden skal holdes høj – dvs. der skal aktivt forebygges mod smitte. Smitte kan sidde på hænder, tøj, fodtøj, redskaber, strøelse og foder og på den måde komme ind til kyllingerne, hvis der ikke tages de nødvendige forholdsregler

UDEAREALET

Vigtigste punkter for et godt udeareal er:

- Beplantning tæt på kyllingehuset
- Varieret plantevalg
- Veldrænet område foran udgangen
- Et godt rævesikret hegn

For at lykkes med en bæredygtig produktion af økologiske kyllinger, er det afgørende, at landmanden optimerer alle forhold, herunder klargøring af stald, fodring, udearealer, hygiejne, dyrevelfærd og slagte kvalitet.

Udearealet kan tilplantes med eksempelvis korridorer/ rækker af popler. I korridorerne mellem poplerne er der mulighed for, at bundvegetationen kan etablere sig. Denne indretning giver en god variation, idet træerne giver skygge, læ og skjul og bundvegetationen tjener som kamuflage og fourageringsemner.

FODERLEVERING

Ved foderlevering er det vigtigt at kontrollere følgende:

- Foderets lugt
- Udseende
- Struktur
- Er der en læsseprøve med ved foderlevering?
- Udtag egen foderprøve af det leverede foder

Regler for økologisk slagtekyllingeproduktion

HOVEDREGLERNE FOR ØKOLOGISK SLAGTE- KYLLINGEPRODUKTION SKAL SIKRE:

- Adgang til attraktive udearealer med vegetation, skygge, ly og læ
- Sikre høj dyrevelfærd og lav dødelig i flokken
- Langsamt voksende kyllinger
- Adgang til økologisk grovfoder fra kyllingerne er tre dage gamle
- Ingen genmodificerede input – undtagen medicin

VÆKST OG SLAGTEALDER

Kyllinger skal være økologiske eller under 3 dage gamle ved indsættelse i det økologiske system. Hvis der indsættes ikke-økologiske kyllinger af langsomt voksende race, skal de være min. 70 dage inden slagtning. Dyr af ikke langsomt voksende race skal være min. 81 dage inden slagtning. Den daglige tilvækst for langsomt voksende kyllinger må maksimalt være 38 g / dag som gns. over tre på hinanden følgende hold.

FODER

- 30 pct. af foderet skal være fra egen bedrift eller fra Danmark.
- Indtil den 31. december 2026 må der anvendes fem pct. konventionelt proteinfoder til unge dyr, herunder slagtekyllinger.
- Foderet må kun indeholde mineralske fodermidler og fodertilsætningsstoffer, som fremgår af bilag 3 i [Vejledning om økologisk jordbrugsproduktion](#).

STALDE

- Der skal være vinduer og tilstrækkeligt med dagslys i stalden (20 lux i 80 pct. af staldens nettoareal)

- Mindst 1/3 af staldens gulvareal skal kunne anvendes som støvbadningsareal. Det skal være dækket af tør og porøs strøelse af sand, jord, halm eller lign.
- Ind- og udgangshuller, der tilsammen er mindst fire m lange pr. 100 m² staldareal
- Der skal være en natlig hvileperiode uden kunstigt lys på minimum otte timer
- Der skal være mindst fem cm siddepind eller mindst 25 cm² hævede platforme pr. kylling

UDEAREALER

Udearealer til fjerkræ kan anvendes indenfor de første 12 mdr. fra omlægning til økologisk drift. Du skal fremvise en foderplan, hvori græs indgår med maks. 20 pct. af foderrationen (regler for proteinafgrøder i første omlægningsår)

- Udearealet skal overvejende være dækket af træer, buske eller bundvegetation
- Tomgangsperioden mellem to hold skal være på mindst to uger

FLOKSTØRRELSE OG AREALKRAV

Kyllingestalde må maks. være 1.600 m² pr. hus. Tabellen herunder viser arealkrav, maks. flokstørrelse, min. udeareal til slagtekyllinger i faste og mobile huse.

DOKUMENTATION OG KONTROL

Dokumentation og kontrol er en vigtig del af at sikre troværdigheden i den økologiske produktion. For økologisk produktion af slagtekyllinger betyder det, at en række forhold skal registreres, indberettes eller fremvises, når økologikontrolløren kommer.

Husk at

- Du (eller en medarbejder) skal have gennemført et lovpligtigt kursus om slagtekyllinger inden etablering
- Husdyrholdet skal være registreret/opdateret i CHR. Se landbrugsindberetning.dk
- Du skal indsende oplysninger om bedriften i økologiskemaet hvert år i april
- Ændringer på bedriften indberettes løbende

VELFÆRDSKONTROL

- Maks 1,2 pct. døde pr. måned
- Ingen fjerpilning
- Maks. 20 ppm ammoniak i stalden

MEDICIN- OG HUSDYRLOGBOG

- Alle behandlinger og indgreb i flokken skal føres i en husdyr-/medicinlogbog
- Vaccinationsplaner fra dyrlægen skal opbevares
- Registrering af tilgang, afgang og døde dyr for hver flok skal fremgå af logbogen
- Adgang til udeareal, foldskifte og tomgangsperiode skal fremgå af logbogen

Kom godt i gang med økologisk ammekoproduktion

TOMMELFINGERREGLER

Det første skridt er at lave en langsigtet plan, der tager højde for:

- Stabil og rigelig produktion af økologisk foder
- Areal til afgræsning og plan for sædskifte
- Kælvnings- og insemineringsstrategi
- Sunde og robuste dyr
- Afsætning af slagtedy

UDEAREALET

Økologisk ammekoproduktion skal have fokus på egenproduceret foder – primært græs

- Dyrk så vidt muligt det nødvendige protein på ejendommen og begræns indkøb
- Indkøb altid nødvendigt supplement af mineraler og vitaminer
- Strategien for egenproduktion af foder skal passe til besætningens størrelse og gøre bedriften robust overfor udsving i udbytter
- Kløvergræs og vedvarende græsarealer er grundstammen i en økologisk foderration. Hertil kommer fordelene ved at dyrke økologisk korn til slutfedning af slagtedy

STRATEGI FOR AFGRÆSNING

Ammekoproduktion baserer en stor del af foderforsyningen på afgræsning. Det er derfor vigtigt at planlægge og følge op på græsudbuddet gennem sommeren

- Planlæg afgræsningssæsonen – herunder slæt og belægning af folde i forhold til forventet græs vækst og dyrenes behov
- Hold løbende øje med græsmarkerne og udbuddet af græs
- Hold øje med muligheder for at opnå en aflønning for afgræsning og naturpleje – herunder af offentlige økologiske arealer

KÆLVNINGS- OG INSEMINERINGSSTRATEGI

Den vigtigste indtægt for ammekobesætningen er salg af slagtedy. Det er derfor vigtigt at vælge en race eller krydsningskombination, som passer til mulighederne på ejendommen

- Afklar muligheder for inseminering, som giver adgang til den bedste genetik
- Ved naturlig bedækning med foldtyr bør der vælges en tyr med god genetik og temperament

- Lav en klar plan for, hvornår på året kælvningerne skal ligge
- Brug veldefinerede principper for rekruttering af kvier

SUNDE OG ROBUSTE DYR

Sunde dyr med høj velfærd er en kerneværdi i økologisk græsbaseret kødproduktion

- Vær bevidst om risikoen for græstetani hos ammekøerne ved mangel på magnesium
- Behandling og forbrug af antibiotika bør styres i en tæt dialog med besætningens dyrlæge
- Sørg for en vinteropstaldning, der tilgodeser dyrenes behov for plads, ly, læ og tørt leje
- Kælvning sker med fordel i enkeltboks

FOREBYGGELSE AF PARASITTER

Leverikter og parasitter er de hyppigste problemfelter hos ammekøer og deres kalve. Det gælder især, fordi ammekvæg tit laver naturpleje i områder med våde enge eller vandområder.

- Følg tilbagemeldinger om leverikter fra slagteriet og sørg for, at dyrene ikke græsser kritiske våde zoner
- Følg tæt tilsyn og reager, hvis kalve/ køer viser tegn på løbetarmorm eller lungeorm (diarré / hosten)

AFSÆTNING AF SLAGTEDYR

Afregningsprisen for slagtedyrene er afgørende for økonomien i en økologisk kødproduktion. Vær derfor sikker på afsætningen og udnyt differentieringerne i slagteriernes notering.

- Tilpas slagtingerne i forhold til slagteriernes sæsontillæg
- Sørg for slutfedning, som sikrer høj afregning per kg slagtekrop
- Sørg for at ramme slagteriernes behov i forhold til slagtealder og – vægt
- Undersøg muligheder for privat afsætning

Regler for økologisk ammekoproduktion

HOVEDREGLERNE FOR ØKOLOGISK AMMEKOPRODUKTION SKAL SIKRE:

- Adgang til afgræsning fra 15. april til 1. november
- Adgang til tør og trækfri vinteropstaldning med bekvem liggeplads
- Høj dyrevelfærd og rettidig behandling af syge dyr
- Ingen gmo input – undtagen medicin
- Alle økologiske slagtedyr skal være født og have levet hele deres liv i en økologisk besætning*

FODER OG TILSÆTNINGSSTOFFER

I omlægningsperioden kan foderrationen indeholde omlægningsafgrøder, og det er vigtigt at have overblik over afgrøderne og afgræsningsarealernes økologiske status. Rationen skal til alle besætningsgrupper bestå af mindst 70 pct. grovfoder (tørstofbasis). Derudover må rationen indeholde mineralske fodermidler og tilsætningsstoffer, som fremgår af bilag 3 i [Vejledning om økologisk jordbrugsproduktion](#).

MEDICIN OG BEHANDLING

Det er ikke tilladt at opbevare eller bruge veterinær medicin til andre dyr end dem, dyrlægen har anført på emballagen. Eventuelle rester af medicin efter gennemført behandling skal fjernes fra bedriften. Har dyret mere end tre

behandlinger med veterinære lægemidler inden for 12 måneder, mister det sin økologiske status og skal omlægges igen. Vaccination, bedøvelse, behandling mod parasitter eller fluer tæller ikke med som behandlinger.

Ikke receptpligtige produkter som for eksempel elektrolytter må kun bruges, hvis de overholder reglerne til økologisk fodring.

Landmanden må ikke selv efterbehandle dyr ældre end seks måneder med antibiotika*.

OPSTALDNING

- Kødkvæg på stald skal have adgang til en stationær kobørste – en per 50 dyr*
- 50 pct. af den strøhalm, der anvendes være økologisk*

*) Reglerne tager udgangspunkt i de supplerende krav i [Brancheanbefalinger for økologiske kreaturer](#).

DOKUMENTATION OG KONTROL

Dokumentation og kontrol er vigtige elementer i en troværdig økologisk produktion. For økologisk ammekoproduktion betyder det, at en række forhold skal registreres, indberettes eller fremvises ved økologikontrol.

Husk at

- Husdyrholdet skal være registreret og hele tiden opdateret i CHR
Se landbrugsindberetning.dk
- Der skal indsendes oplysninger om bedriften i økologiskemaet hvert år i april
- Ændringer på bedriften skal indberettes løbende

MEDICIN- OG HUSDYRLOGBOG

- Alle behandlinger og indgreb samt eventuelle genomlægningsdatoer skal noteres i logbogen
- Dobbelt tilbageholdelsestid ved behandling med medicin skal fremgå
- Besætningslisten (fra CHR) og foderplaner indgår i den samlede husdyrlogbog
- Alle ud- og indbindingsdatoer for alle dyr noteres - inklusiv eventuelle græsningsaftaler
- Enkelt dyr, der holdes på stald i græsnings sæsonen, noteres i logbogen med årsag

Innovationscenter
for Økologisk Landbrug